

היא ופוסלת את הקודש. ואולם משום כך היה די בסיפא בלבד ואין צריך לרישא. ולפי"ז היה יכול לתרץ לא זו אף זו קתני. ב. להמב"ם (בפירושו למשנה ובהלכות אבות הטומאות יב, יב) דעה אמצעית, שיש חילוק אם היד הטמאה לחה או יבשה. וכן פירש הרע"ב. והראב"ד השיג וכתב שמן הסוגיא מוכח הפכו [וע' גם ברש"ש במשנה]. וכנראה כוונתו לקושי הגמרא הא תו למה לי הא תנא ליה רישא.

זכי יש נגובה לקדש והלא חיבת הקדש מכשרתו' ואין לומר שזו גופא המעלה בהקדש, שאין צריך הכשר משקין – שאם כן מדוע דיבר התנא על אכילה, היה לו לומר אוכלים נגובים לתרומה ולא לקדש, אם לנגיעה אם לאכילה (מרומי שדה).

'כגון שתחב לו חבריו לתוך פיו... וביקש לאכול צנון ובצל של חולין עמהן, לקדש גזרו בהו רבנן.' הרמב"ם (אבות הטומאות יב, יג ע"ש בכס"מ) מפרש דלא כרש"י ותוס', שגזרו מכל וכל לאכול קודש בידיים מסואבות אפילו על ידי תחיבת חברו, שמא יאכל עמהם חולין בידיו. וזו כוונת הגמרא 'וביקש לאכול צנון...'. כלומר הואיל וכך הוא הדרך, על כן אסרו בכל אופן אכילת קדש כשהידיים מסואבות (עפ"י לקוטי הלכות).

'עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית של יין של תרומה... ואם אמר לו הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן.' התוס' (בזבחים פח. ובחולין לה): הקשו מה יעשה אותו כהן ביין המעורב בקודש ובתרומה. עוד העירו (ע' בטורי אבן) הרי סתם 'רביעית' בלשון חז"ל היא רביעית הלוג, והלא הכמות המנימלית של שימוש ביין למזבח היא רביעית ההין, וסתם אדם שמתנדב לא מתנדב פחות מכן, ולמה המשנה לא פרשה 'רביעית ההין' ונקטה דבר שאינו מצוי כלל?

כנראה על תמיהות אלו בא רש"י ז"ל להשיב בשתי מלים: 'רביעית לוג שמן נאמן' – כי הנה מוכח מכמה מקומות בש"ס (ע' טבול יום ב, ה; שבת ה, ב תוספתא ב"ב ד ועוד) שהיו שנהגו לצקת מעט שמן על היין, כנראה כדי למנוע החמצה בלי שיצטרכו לסגור החבית ('מצאתי בספר מסעות שכך נוהגים היום בשוקי היינות שבאיטליה'). אף כאן מדובר על אדם ששפך רביעית לוג שמן קודש – שהיא הכמות המועטת של שמן למנחה, רביעית לוג למצורע (ע' נוזר לה). – על יין תרומה. וכיון שהשמן והיין אינם מתערבים, ראוי היין לשתיית הכהן וראוי השמן למנחה (מתוך 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' להרב חנוך אינטרוי ז"ל עמ' קי. וע' רש"ש).

מו"מ ארוך לתרץ קושיית התוס' הנ"ל, מה יעשה בתרומה וקדש המעורבים – ע' בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב כד; דבר אברהם ח"א ל; מרומי שדה. וע"ע במובא ביוסף דעת שבת ה:

דף כה

'ביהודה אין ובגליל לא – מאי טעמא? אמר ריש לקיש מפני שרצועה של כותים מפסקת ביניהן.' יש אומרים (ערמב"ם טומאות מת יא, ז; כפתור ופרח י) שטומאת רצועה זו ענינה משום 'מדורות העכו"ם', שגזרו חכמים טומאה על מדור העכו"ם משום שקוברים שם נפליהם (ע' אהלות יח, ז; פסחים ט). ולפי זה מובן שבזמן שבטל ישוב הנכרים מאותה רצועה – אין בה טומאה, כמו ששינינו (אהלות יח, ט. וע' ראב"ד הל' טומאות מת יא, ט ובמשנה למלך) עיר של עכו"ם שחרבה אין בה משום מדור העכו"ם.

ואולם גם אם נאמר שדין רצועה זו נכלל בדין הכללי של טומאת ארץ העמים [וכן משמעות דברי רש"י כאן], יש לומר שאינה כח"ל ממש כיון שהיא בתוך תחום קדושת ארץ ישראל, ולכן אין חלה הגזרה אלא כל זמן שהם יושבים שם. ולפי זה מובן שאף על פי שנפסק בשלחן-ערוך (י"ד שעב) שאסור לכהן להיטמא בטומאת ארץ העמים, לא נאסרו לכהנים לילך מיהודה לגליל או מגליל ליהודה. [עוד יש לצדד שאפילו בזמן שהכותים יושבים שם, לא אסרו לכהנים לילך באותה רצועה משום ישוב ארץ ישראל, כשם שהותרה לכהנים טומאה זו לצורך מצוה או משום כבוד הבריות] (עפ"י שבט הלוי ח"ב רט).
 לפי"ו יש מקום לפרש 'לכשיבא אליהו ויטהרנה' – מהכותים היושבים בה, ותחזור להיות טהורה ככתחילה כדן עיר העכו"ם שחברה שאין צריך מנין אחר להתיירה. [ורש"י שלא פירש כן אפשר שהולך לשיטתו שהיא בכלל גזרת ארץ העמים ואין לה התר בסילוק הכותים, ודלא כפי שצידד בשבט הלוי שאף לרש"י יתכן ולא נגזרה אלא כשהם יושבים שם]. ואפשר שזהו טעם להשמטת הרמב"ם דין זה כי בזמנו אפשר שלא היתה רצועת כותים מפסקת, וממילא מותר להביא יין ושמן מהגליל (ומצינו כע"ז בכמה מקומות – ע' במובא ביוס"ד בכורות ס: ופסחים כ:).

– זהו שדרשו (איכה רבה ג,ז), על הפסוק גדר בעדי – רבנן אמרי: זו מטלית של כותיים'. היינו אותה רצועת אדמה טמאה הגודרת את יהודה ומעיקה עליה. וכינוהו כ'מטלית' – לגנאי ולבוז (עיונים בדברי חז"ל ובלשונם עמ' קו).

זוליתוה בכלי חרס המוקף צמיד פתיל? אמר רבי אליעזר: שונין, אין הקדש ניצול בצמיד פתיל'.
 ואף אם בעודו חולין היה מונח בכלי המוקף צמיד פתיל – אינו כשר למזבח, שאם לא תאמר כן הלא יכולים היו להביא היין והשמן בצמיד פתיל ורק אחר כך להקדישו (עפ"י תורי"ד. וכן הוכיח הנצי"ב מהתוס' בנדה ה).

נחלקו אחרונים אם דין זה מדרבנן הוא או דין תורה, כבחסאת – ע' במצוין בשאלות ותשובות לסיכום לעיל כ-כא.
 מו"מ נוסף הנוגע לסוגיא [בגידון חציצה מפני הטומאה בעברה בכלים שאינם מקבלים טומאה; 'צמיד פתיל' בכלי אבנים; 'אהל ורוק' על ידי גלגלים או מע"ג שוורים, וכד'] – ע' בספר דבר אברהם ח"ב ו; חזון איש יו"ד ריא, ט; מנחת שלמה ח"א עב, ג-ד.

'חברייא מדכן בגלילא? – מניחין, ולכשבא אליהו ויטהרנה'. פירוש, לאחר חורבן הבית היו עושים כן [שאינן לפרש בזמן שהבית בנוי, וכי בימי הבית יבוא אליהו ועדיין לא גלו]. ואף על פי שאסור להקדיש קדשים בזמן הזה שמא יבואו לידי תקלה – לא הקדישו אלא ייחדו יין ושמן בטהרה שיהיו מזומנים לכשיבוא אליהו להקדישם ולהקריבם (עפ"י תורי"ד. וע"ע מרומי שדה).

א. על קושית התוס' כיצד היו מביאים אפר פרה לגליל, תירץ הר"ד שמא נשאר להם אפר פרה בגליל מקודם שנתיישבו הכותים באותה רצועה. וע"ע מה שכתב לפלפל בשו"ת דובב מישרים ח"א קלט.
 ב. על הישמרות מטומאת לאחר החורבן בסמוך אליו – ע' במובא בנדה ו:

'שייר קופה אחת ויתננה לעני כהן'. התוס' כתבו שגרסה זו משובשת וצריך לומר 'ל עני כהן'. ויש מקיימים הגרסה ומפרשים משום שתרומה מועטת כזו שמפרישה לאחר הגתות והבדים, אין רגילים ליתננה אלא לכהן עני, ואולם יכול ליתנה לעשיר אם ירצה (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם ורבי עובדיה מברטנורא טהרות ט, ד. בתוס' יום טוב הוסיף שהואיל ונאמר במתנות כהונה 'למשחה' – אין זו דרך גדולה לעשיר. ואין נראה שכונתו לחלוק ולומר שמן הדין אין ליתן לעשיר, אלא נתן טעם לכך שאין רגילים כן).
 ובמרומי שדה מפרש (עפ"י גטין סב) שלא התירו לעשות כן אלא מפני חייו של בדר, והיינו כהן עני.

(ע"ב) 'אבל לא יאמר לו טול אתה לח ואני יבש' – שניכר לכל שהם חלוקים, ואינו דומה לחטים וחטים, שאף על פי שאלו מוכשרים ואלו אינם מוכשרים, הלא נראים שוים ומין אחד הוא (מרומי שדה).

'אמר ליה הוא סבא'... 'יש מפרשים דכל מקום שהוא מזכיר 'ההוא סבא' הוא אליהו'... (תוס' חולין ו.)
'ושמעתי דכן הוא האמת' (צדקת הצדיק מד).

'תנן כדי יין וכדי שמן המדומעות, מאי לאו מדומעות דתרומה...'. לפרש"י הקושיא מבוססת על משמעות הלשון 'כדי יין וכדי שמן' שנראה שהנידון הוא גם על הקנקנים עצמם. והרי"ד הקשה על כך שאם כן מדוע לא דייק מהרישא, 'הביאו לו חבית של תרומה לא יקבל אבל מניחה לגת הבאה' – ולכן פירש 'לפי הדחק' קושית הגמרא בדרך אחרת; כשם ששנינו בתרומה המדומעת בחולין שמתוך שנאמן על התרומה נאמן גם על החולין שעמה, כמו כן נאמר מתוך שנאמן על התרומה יהא נאמן על הקנקנים. ודוחה: 'מדומעות דקדש' – פירוש, לעולם התרומה אינה מצלת לא על הקנקנים ולא על החולין אלא מדובר במשנה על מדומע לקודש, שהקודש בלבד הוא שמציל על הקנקנים ועל התרומה והחולין המעורבין עמו.

'הוא הקדר והן הקדרות'. הרמב"ם פירש [דלא כרש"י], אף על פי שהוא הקדר והן אותן הקדרות, אינו נאמן עליהן אלא לפנים מן המודיעים, אבל יצא החוצה לא האמינוהו.

דף כו

'ואפילו אפיקרסותו בתוכו'. פירוש: מטפחת-ראש וכדו'. [וטעות הדפוס ברש"י גרמה לבלבול. שמה שכתב 'ואפילו אפיקרסותו בתוכו' הוא המשך הדיבור הקודם, שמקשה על המפרשים שמדובר על כלים שפיהם צר שאין אצבעו נכנס לתוכם, והלא מדובר על כלי שמלא משקים ואפילו אפיקרסותו בתוכו. ואח"כ מתחיל דיבור חדש: 'אפילו מלאין – משקין...'] (עיונים בדברי חז"ל ובלשונם עמ' קיב. וע' טורי אבן. וע"ע רש"י ריטב"א ונמו"י מו"ק כב).

'ובשעת הרגל אף על התרומה'. כתב החזון-איש (קכט): אף על פי שטומאת עם הארץ בטלה ברגל, מ"מ בגדי פרושים הם מדרס לאוכלי תרומה. וטעם הדבר שהרי חבר יש לו תקנה לטבול לתרומה ולקודש, ודוקא עם הארץ ששללו ממנו נאמנות והרי יש כאן פירוד, האמינוהו ברגל משום שצריך 'כאיש אחד חברים'.

'משעבר הרגל היו מעבירין על טהרת עזרה'. רש"י פירש מעבירים את הכלים להטבילם, והרי"ד פירש מלשון הכרזה כמו 'ויעבירו קול במחנה', שהיו מכריזים שכל הכהנים יודרו לטהר את העזרה [שהרי לפרש"י קשה הלא המזבחות לא היו מקבלים טומאה, ובשלחן לא היו נוגעים ויש אומרים אף במנורה כדלהלן. ושאר כלי עזרה אין להם מקום קבוע עד שאותה אומר מעבירין אותם ממקומם].

(ע"ב) 'שלחן כתיב ביה תמיד'. ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב מט, ג; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב כג; נפש חיה לר"ר מרגליות